

ГОДИШНИК НА НАЦИОНАЛНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ МУЗЕЙ

13

ANNUAL OF THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

13

IN HONOREM

PROFESSORIS

VIOLETÆ VOLKOVÆ-NEŠEVÆ

ВИОЛЕТЪ ВОЛКОВА-НЕШЕВА

AD MULTOS ANNOS

София • Sofia

2016

1892 - 1921 - 1948

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НАЦИОНАЛЕН АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
NATIONAL INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY WITH MUSEUM

ГОДИШНИК
НА НАЦИОНАЛНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ МУЗЕЙ
13
ANNUAL
OF THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL MUSEUM
13

IN HONOREM

PROFESSORIS
VIOLETÆ VOLKOVA-NEŠEVA
ВИОЛЕТЪ ВОЛКОВА-НЕШЕВА
AD MULTOS ANNOS

Под редакцията на:

*Методи Даскалов, Дочка Аладжова, Снежана Горянова,
Живко Аладжов, Николай Овчаров*

Edited by:

*Metodi Daskalov, Dochka Aladzhova, Snezhana Goryanova, Zhivko Aladzhov
Nikolaj Ovcharov*

София • Sofia

2016

Редакционна колегия на тома: Методи Даскалов (Главен редактор),
Дочка Аладжова, Снежана Горянова, Живко Аладжов,
Николай Овчаров

Editorial Board of volumes: Metodi Daskalov (Editor-in-Chief),
Dochka Aladzhova, Snezhana Goryanova, Zhivko Aladzhov,
Nikolaj Ovcharov

Редакционна колегия на поредицата: Главен редактор Дочка Аладжова
Editorial Board of the series: Editor-in-Chief Dochka Aladzhova

Редакционна колегия: Виктория Петрова, Красимира
Карадимитрова, Мария Рехо, Милена Тонкова, Николай Овчаров,
Христо Прешленов

Editorial Board: Viktoria Petrova, Krasimira Karadimitrova, Maria
Reho, Milena Tonkova, Nikolaj Ovcharov, Hristo Preshlenov

Графичен дизайн: Росица Кънева
Graphic design: Rositsa Kaneva

Снимки на корицата: Поглед към Болярската къща. Сн. Цветанка
Комитова (Предна корица). Мелник през 1913 Сн.: Albert Kann, 1913
(Задна корица)

On the covers: Boyar house, photo by Tsvetanka Komitova (front cover).
Melnik in 1913, photo by Albert Kann, 1913 (Back Cover)

Съдържание

Contents

<i>Бони Петрунова</i> . Проф. д.и.н. Виолета Волкова-Нешева	7
<i>Подбрана библиография</i> на проф. д.и.н. Виолета Нешева	19
<i>Лиляна Мавродинова</i> . Проф. д.и.н. Виолета Нешева – дългогодишен и компетентен изследовател на старините в България	25
<i>Lilyana Mavrodinova</i> . Prof. Dr. Violeta Nesheva – a long-standing and competent researcher of the old age in Bulgaria	
<i>Мариела Инкова</i> . Проблеми на стратиграфията и хронологията на късноантичната и средновековна крепост „Калята“ край Якоруда (предварително съобщение)	27
<i>Mariela Inkova</i> . Problems of the stratigraphy and chronology of the Late Antique and Medieval Kalyata Fortress near Yakoruda	
<i>Дамян Дамянов</i> . Археологически проучвания в м. Могилата в Смолян – Средни Родопи	57
<i>Damyan Damyanov</i> . Archeological research at Mogilata site in Smolyan – the Central Rhodopes	
<i>Валентин Плетньов</i> . Византийската крепост Варна (XI–XII в.)	71
<i>Valentin Pletnyov</i> . The Byzantine Fortress of Varna (11 th – 12 th c.)	
<i>Athanasios Gouridis</i> . The Byzantine Didymoteichon: an Introduction	89
<i>Атанасиос Гуридис</i> . Византийският Дидимотихон. Въведение	
<i>Павел Георгиев</i> . Крепостта „Красен“ – „Талар базар“ – „Литополис“ – „Панагюрище“. (Ономастични, археологически и исторически следи от едно пазарно средище през Средните векове)	101
<i>Pavel Georgiev</i> . The Fortress of Krassen – Talarbazar – Litopolis – Panagyurishte. Onomastic, archaeological and historical traces of a market centre in the Middle Ages	
<i>Евгени Дерменджиев</i> . Средновековна баня в цитаделата на град Червен	121
<i>Evgeni Dermendzhiev</i> . Medieval bath in the citadel of Cherven	
<i>Стоян Йорданов</i> . Укрепителната система на западния хълм в средновековния град Червен	131
<i>Stoyan Yordanov</i> . The fortification system on the western hill in the Medieval town of Cherven	
<i>Мирко Робов</i> . Новооткрит комплекс в североизточния сектор на Трапезица	141
<i>Mirko Robov</i> . Newly revealed complex in the northeastern sector of Trapezitsa	
<i>Методи Златков</i> . Град Сандански през Средновековието по писмени и археологически данни	153
<i>Metodi Zlatkov</i> . The town of Sandanski in the Middle Ages according to written and archaeological data	
<i>Маргарита Харбова</i> . Сакралното пространство в града на Българското средновековие	179
<i>Margarita Harbova</i> . The sacred spaces in the Bulgarian cities during the Middle ages (IX-XI AC)	
<i>Деян Рабовчанов, Росен Йосифов</i> . Средновековно селище в м. Коджакър до Севлиево	191
<i>Deyan Rabovchanov, Rosen Yosifov</i> . Medieval settlement in Kodzhakar site near Sevlievo	
<i>Здравка Коркутова</i> . Късносредновековна църква „Св. Никола Пандели“ в Мелник	205
<i>Zdravka Korkitova</i> . St. Nicholas Pandeli Church in Melnik	
<i>Николай Тулешков</i> . Архитектура на средновековните странноприемници от Югоизточна Европа	211
<i>Nikolay Tuleshkov</i> . Architecture of the Medieval Inns from South-Eastern Europe	
<i>Живко Аладжов</i> . Златни апликации с клетъчен емайл от Велики Преслав	241
<i>Zhivko Aladzhev</i> . Golden appliqués with champlevé enamel from Veliki Preslav	
<i>Людмила Дончева-Петкова</i> . Кръстовете – енколпиони и техните реликви	247
<i>Lyudmila Doncheva-Petkova</i> . The crosses – encolpia and their relics	
<i>Стела Дончева</i> . Матрица за накити с растителна украса от ранното средновековие	255
<i>Stella Doncheva</i> . Mould for adornments with floral patterns from the Early Middle Ages	
<i>Марио Иванов</i> . Викингска култова брадвичка-амулет от София	259
<i>Mario Ivanov</i> . Viking cult – axe amulet from Sofia	
<i>Константин Тотев, Диана Косева-Тотева</i> . Каменен релеф от първите разкопки на Трапезица	263
<i>Constantine Totev, Diana Koseva-Toteva</i> . Stone relief of an archangel from the first excavations in Trapezitsa	
<i>Константин Тотев</i> . Двуглав орел върху украсата на сграфито съд от Трапезица	271
<i>Constantine Totev</i> . Double-headed eagle over the decoration of a sgraffito-vessel from Trapezitsa	
<i>Цветана Комитова</i> . Ритуален керамичен съд със златиста ангоба от Мелник	277
<i>Tsvetana Komitova</i> . Ritual ceramic vessel with golden slip from Melnik	
<i>Росен Иванов, Румен Хр. Иванов</i> Ранносманска керамика от Пловдив (XIV–XV в.)	281
<i>Rumen Ivanov, Rosen Ivanov</i> . Early Ottoman pottery from Plovdiv (14 th – 15 th c.)	

<i>Стоян Попов. Кистени от България</i>	287
<i>Stoyan Popov. Flails from Bulgaria</i>	
<i>Ерина Кръстева. Облеклото в средновековна България (XII–XIV в.), царски и болярски мъжки и женски костюми</i>	305
<i>Erina Krasteva. Clothing in Medieval Bulgaria (12th – 14th c.), royal and boyar male and female costumes</i>	
<i>Бисера Томова. Мъжката шапка в българските земи през османската епоха (XV–XVIII в.)</i>	319
<i>Bissera Tomova. Male's hat in the Bulgarian territories during the Ottoman Age (15th – 18th c.)</i>	
<i>Лаура Бумбалова. Мощите на св. Теодор: от Месембрия до Венеция</i>	329
<i>Laura Bumbalova. The relics of St. Theodore: from Messembria to Venice</i>	
<i>Александра Трифонова. Неизвестна икона на св. Никола с осем житийни сцени от Поморие (Анхиало)</i>	339
<i>Alexandra Trifonova. Unknown icon of St. Nicholas with eight scenes from his life (17th c.) from Pomorie (Anhialos)</i>	
<i>Иван Чокоев. Текстилна лента от разкопките на Дворцовата църква на Царевец във Велико Търново</i>	347
<i>Ivan Chokoev. Textile braid from the excavations at the palace church on Tsarevets in Veliko Tarnovo</i>	
<i>Иван Йорданов. Печати на византийски главнокомандувачи на походите срещу Асеневци 1185-1195 г.</i>	357
<i>Ivan Yordanov. Seals of Byzantine commanders of campaigns against the Assens 1185 – 1195</i>	
<i>Николай Овчаров, Росен Пеевски. Съдбата на крепостта Урвич край София в светлината на новооткрито сребърно монетно съкровище от XIV в.</i>	369
<i>Nikolay Ovcharov, Rosen Peevski. The fate of Urvich Fortress near Sofia in the light of a newly found silver coin hoard from the 14th c.</i>	
<i>Владимир Пенчев. Медна скифата на цар Иван Асен II намерена във Велико Търново</i>	385
<i>Vladimir Penchev. A copper scyphatos of Tsar Ivan Assen II found in Veliko Tarnovo</i>	
<i>Николай Бояджиев. Средновековни монети от Момчилова крепост</i>	387
<i>Nikolay Boyadzhiev. Medieval coins from Momchil Fortress</i>	
<i>Красимира Стефанова-Георгиева, Красимир Кръстев, Иво Косев. Съкровище от златни и електронови византийски монети от XI век, намерено в Крън</i>	393
<i>Krassimira Stefanova-Georgieva, Krassimir Krastev, Ivo Kosev. Hoard of golden and electron Byzantine coins from the 11th c. found in Kran</i>	
<i>Иван Джамбов, Румен Иванов. Неизвестни печати от Първомайско (още за епископия „Буково“)</i>	401
<i>Ivan Djambov, Rumen Ivanov. Unknown seals from Parvomay region (more about the Bukovo Episcopate)</i>	
<i>Невян Митев. Рядка монета на деспот Йоан Тертер (1385-1399) от Провадийско</i>	407
<i>Nevyan Mitev. A rare coin of Despot Joan Terter (1385-1399) from the region of Provadia</i>	
<i>Надежда Ботева. Капаче за териак от музея в Севлиево</i>	409
<i>Nadezhda Boteva. Lid of teriac from the Museum in Sevlievo</i>	
<i>Николай Марков. Бележки по повод намерено наскоро капаче от съдче за териак от Северозападна България</i>	411
<i>Nikolay Markov. Notes on a newly found lid of teriac container from Northwestern Bulgaria</i>	
<i>Свобода Сиракова, Радка Златева-Узунова. Технично-типологически анализ на кремъчни ансамбли от селищата Градешница-Мало поле и Градешница-Луканово дърво, Врачанско</i>	417
<i>Svoboda Sirakova, Radka Zlateva-Uzunova. Techno – typological analysis of flint assemblages from the settlements of Gradeshnitsa – Malo Pole and Gradeshnitsa – Lukanovo Durvo, Vratsa District</i>	
<i>Атанас Атанасов. Оградните зидове в некрополите от втората половина на I хил. пр. Хр. в Южна България</i>	433
<i>Atanas Atanassov. Fenced walls in the necropolises from the second half of the I millennium BC in the Southern Thrace</i>	
<i>Здравко Димитров. Бази и постаменти в Долна Мизия и Тракия през римската императорска епоха</i>	441
<i>Zdravko Dimitrov. Bases and pedestals in Moesia Inferior and Thrace during the Roman Imperial Age</i>	
<i>Николай Русев. Керамичен материал от теренни обхождания във Врачанско</i>	455
<i>Nikolay Rusev. Ceramic material from terrain surveys in Vratsa region</i>	
<i>Йордан Йорданов. Пластична антропологична реконструкция по мъжки череп от църквата „Св. Николай Чудотворец“, гр. Созопол, XIV в.</i>	469
<i>Yordan Yordanov. Sculptural anthropological reconstruction of a male skull from St. Nicholas the Wonderworker Church in Sozopol, 14th c.</i>	
<i>Василка Топкова-Займова. Култът към свети Димитър в историографията на XXI в.</i>	473
<i>Vassilka Topkova – Zaimova. The Cult of St. Demetrius in the 21st c. historiography</i>	

Проф. д.и.н. Виолета Волкова-Нешева

Виолета Нешева е родена на 4 април 1943 г. в София, в семейството на Анна Ножарова-Волкова и Евгений Волков, руски белоемигрант в България. Още невръстна, тя губи родителите си – майка си завинаги, а с баща ѝ, служител в Шведската легация в София, „безследно изчезнал“ в сталинските лагери в далечен Сибир (Колима), съдбата ще я срещне едва след половин век. Израства при близките на майка си, закърмена с възрожденски борбен дух и високи морално-интелектуални ценности. През 1963 г. създава свое семейство с Пенчо Нешев, с когото имат син Тодор и внуци Пенчо и Соня.

През 1970 г. В. Нешева завършва висшето си образование в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност „История“ с профил „Археология“ във Философско-историческия факултет и втора специалност „Български език и литература“. Получила отлична диплома, още същата година постъпва на работа в Националния археологически институт с музей при БАН, където работи до пенсионирането си през 2011 г., преминавайки през различни нива на служебната и научна йерархия. Първите стъпки в професионалната ѝ кариера са свързани с една нова, особено важна организационна структура в НАИМ – Националният научен архив за теренни археологическите проучвания, на който В. Нешева е и създател, и първият завеждащ. Две години по-късно тя става редовен аспирант (=докторант) в Секцията по средновековна археология, на която е един от дългогодишните ѝ научни секретари. През 1976 г. защитава успешно дисертация на тема: „Женският светски костюм през Втората българска държава (1186 – 1396)“ и получава образователна и научна степен „доктор“. След това последователно е специалист, научен сътрудник II и I ст. (=асистент, главен асистент), старши научен сътрудник II ст. (=доцент). След защита на втора дисертация – „Богозиданият град Мелник“, с която ѝ е присъдена научната степен „доктор на историческите науки“, В. Нешева встъпва и в академичната длъжност „професор“. През периода 1989 – 1991 г. е директор на Археологическия музей.

Благотворно влияние и подкрепа за научното ѝ израстване оказват ред български учени, с които тя е в дългогодишни творчески контакти и от които черпи ценен опит в областта както на археологията, така и на историята, архитектурата, изкуствознанието, музеологията: доц. Соня Георгиева – научен ръководител на редовната ѝ докторантура, доц. Иванка Жандова, проф. д.и.н. Димитър Овчаров, акад. Иван Дуйчев, чл.-кор. проф. Василка Тъпкова-Заимова, арх. д-р Дафина Василева, арх. д-р Юлий Фърков, проф. д.изк.н. Лиляна Маврадинова, проф. Тодор Герасимов и проф. д-р Василка Герасимова, доц. д-р Маргарита Ваклинова и други, както и именити специалисти от чужбина. С присъщата ѝ научна етика, в знак на благодарност, по-късно В. Нешева им посвещава свои изследвания. Много полезни за обогатяване на професионалния ѝ кръгосор и научните ѝ контакти са и задграничните ѝ специализации в институти

и музеи, както и участието ѝ в квалификационни курсове в Италия, Русия, Германия, Украйна, Грузия, Армения, Франция, Полша, Гърция по византийска, славянска и западноевропейска археология и изкуство.

Здрава и широка основа за научно-изследователската ѝ дейност дава активната ѝ теренна работа като участник в екипи и ръководител на археологически обекти от различно естество и епохи – в старите български столици Плиска, Велики Преслав и Велико Търново, а така също в Червен, Гарван и Кюлевча, Карасура (българо-германска експедиция, ръководител на българския екип), Рациария (българо-италианска експедиция), Созопол и най-дълготрайно – в Мелник, където отдава най-много сили и време, вече почти половин век, отначало като зам.-ръководител (1971-1979 г.), а след това като главен ръководител (от 1980 г. до днес). Важна заслуга – нейна и на екипа ѝ е, че този град, обект на изследователски интерес още от края на XVI в., е най-пълноценно проучен чрез разкопки сред историческите градове в България, като археологическите данни значително промениха много от предишните представи за над 2300-годишната му история.

Проф. Нешева е автор на над 150 научни труда – съобщения, статии, студии и монографии. Тя публикува трудовете си не само в научни списания и сборници, насочени към археологията, но и в други специализирани издания (сп. „Българска етнография“, „Техническа мисъл“, „Нумизматика и сфрагистика“ и пр.), както и в национални научни енциклопедии, което е безспорен признак за широк научен хоризонт и предпоставка за действителен интердисциплинарен подход. Публикациите ѝ са често цитирани както от археолози, така и от други специалисти, което е много добра атестация за значимата им научна стойност.

В изследователската ѝ дейност се открояват няколко много важни и приносни моменти. Преди всичко, В. Нешева своевременно въвежда в научно обръщение резултатите от теренните си проучвания, добър пример сред археолозите, които, често увлечени в дълготрайни разкопки, невинаги успяват да направят това. Тя се заема и с нещо друго, на което трудно се решават колегите – поема голямата отговорност да публикува и интерпретира важни археологически открития на изследователи, които са ѝ ги предоставили, тъй като, по една или друга причина, не са го сторили (обекти във Велико Търново, Мелник). Това спомага те да не се загубят за науката. В някои от трудовете на В. Нешева се разглеждат публикувани вече значими паметници (археологически, паметници на изобразителното изкуство и др.), за които тя предлага добре аргументирани нови тези, подлагайки ги на анализ, синтез и обобщение. За отбелязване е високата ѝ научна етика, уважението, което отдава на изследователите в миналото или в съвремението, дори, когато не е съгласна с техните интерпретации. Скромна и добросърдечна, целеустремена и упорита, с ведър и оптимистичен характер В. Нешева винаги е готова да предложи помощта си и да стимулира в професионален и личен план колегите си, които я ценят и уважават като специалист и човек с високоразвито чувство за чест и достойнство.

Важно нейно качество е, че умее да привлича в екипите си и да работи с различни специалисти – археолози, архитекти, изкуствоведи, епиграфи, нумизмати, историци и др., предоставяйки им открити от нея артефакти. В резултат се получава пълноценно интерпретиране и публикуване на археологическите разкрития, „поглед от всички страни“, като в обобщенията си тя се основава на техните изследвания. Този подход особено ясно личи в двата тома от поредицата „Мелник“. Интердисциплинарният метод е водещ в изследванията ѝ. В. Нешева успешно съчетава и съпоставя археологическите данни с писмените сведения и историческите събития, с данни от епиграфика и нумизматика, от архитектурни, изкуствоведчески, лингвистични и геолого-географски изследвания. В това проличава и умението ѝ да превръща археологическия паметник или артефакт в исторически извор.

Основна тема на изследванията ѝ е всестранното проучване на средновековния град в българските земи. Тя има широк поглед върху паметниците и проблемите на градската култура през различните епохи и това ѝ позволява да вземе участие в решаването на много от тях – градоустройство, фортификация, светско гражданско и църковно-манастирско строителство, бит

и занаятчийско-търговска дейност, изкуство, погребални практики. Така се раждат много нейни научни разработки, сред които се открояват: студията *„Металообработване, ювелирство, предачество, шивачество, тъкачество и обущарство. Обработка на кост, дървопреработване. Селско стопанство и риболов“* в „Средновековният Червен“, том 1, книгата ѝ *„Богоспасеният Цариград Търнов. Дворцовият площад на Царевец и църквата на Света Параскева (Петка) Търновска“*, двата тома от поредицата „Мелник“ – *„Градът в подножието на крепостта“* и *„Манастир „Св. Богородица Спилеотиса“* под нейно съставителство и участие – в единия със студия, в другия – с монография, книгата ѝ *„Царският манастир „Св. Богородица Пантанаса“ в Мелник – мемориал на деспот Алексий Слав“* и особено монографията ѝ *„Богозиданият град Мелник“*. Това е първият голям обобщителен труд за средновековен град на територията на България, написан въз основа на археологическите и други данни с разнороден характер, разкриващи историята на обитаване на мястото и прилежалата му територия между IV в. пр. Хр. и XVIII в., а по някои въпроси – и до началото на XX в.

Трябва да се подчертае умението на проф. Нешева да борави със средновековната терминология, засвидетелствана в историческите извори (основно на гръцки език), да търси и установява връзката ѝ с конкретни археологически паметници и селищни структури. Ще изтъкна също, че тя е сред малцината археолози с принос в проучването на българските и балкански територии за периода XV – средата на XVIII в.

В обсега на вниманието ѝ са и архивни материали за проучвания на български и чужди учени върху археологически паметници в българските земи през XIX – началото на XX в. Сериозен принос в това отношение са издирванията ѝ във френски архиви, където открива непубликувани научни трудове, бележки, графичен материал, които обогатяват фондовете на Държания архив в София. Част от тези архиви дават възможност на В. Нешева да реабилитира приноса на французина Жорж Съор за първите широкомащабни разкопки на старопрестолно Търново, дотогава несправедливо упрекван от някои автори.

Научните си познания и опит тя прилага през десетилетията и досега в ред програми и проекти за проучване, опазване, социализация и популяризация на българското културно наследство – национални, двустранни (българо-германски, българо-италиански, българо-украински) и проекти на Европейското икономическо пространство и на ЮНЕСКО, в които е участник, научен ръководител или консултант. Активно участва и в национални, регионални и международни научни форуми в България и в чужбина. Развива и редакционна дейност, често е рецензент на научни трудове за присъждане на научни степени, при хабилитации, на различни научни издания. Перманентно се занимава с експертна дейност по различни проблеми и на различни нива. През 2010–2011 г. е член на СЕСОНКЦ при Министерство на културата, през 2012–2014 г. – на Работната група на Министерския съвет за разработване на Споразумението за партньорство на Република България с Европейския съюз за програмен период 2014–2020 г., в която е представител на консултирани от нея неправителствени организации в областта на науката и културата.

Като безспорен принос на В. Нешева трябва да се отбележи активната ѝ преподавателска дейност, умението ѝ да се грижи за младите колеги и да ги напътства в развитието им. Многобройни са дипломантите, защитили под нейно ръководство – ученици от НГДЕК „Константин Кирил Философ“, чиято археологическа практика тя ръководи с десетилетия, студенти от НБУ, от СУ „Св. Климент Охридски“, от закрития вече Славянски университет. Редица са и докторантите ѝ, на които е била и е научен консултант или ръководител, сред тях – колеги от София и страната, както, разбира се, и нейни студенти.

В. Нешева е развивала и значителна музейна дейност както в НАИМ, така и в НИМ, и в музеи из страната (Благодеевград, Велико Търново, Русе, Плевен, Варна, Несебър и др.). Тя е участник в създаването на редица национални и регионални експозиции, временни изложби, някои от които представяни и в чужбина, брошури и каталози. Основател е и на археологическата музейна сбирка „Карасура“ в с. Рупките край Чирпан.

Към казаното дотук ще добавя и качествата на В. Нешева като умел популяризатор на науката и културното ни наследство чрез участия в печатните и електронни медии с трудноизброими съобщения, статии, интервюта, събеседвания, напоследък с активна дейност в националната кампания „Чудесата на България“. Сценарист е на няколко научно-популярни филми от поредицата „Съкровищата на България“ от златния фонд на БНТ, научен консултант е на един от класическите български игрални филми – „Боянският майстор“ на режисьора Захари Жандов.

За големия ѝ принос в развитието на българската култура през 2011 г. тя е удостоена с държавна награда – отличие на Министерство на културата „Златен век“ – Симеон Велики, и с Почетна грамота. Носител е и на престижното звание „Почетен гражданин на Мелник“, на Грамота за популяризиране на културното наследство и дейността на РИМ-Благоевград, и на ред други награди в миналото.

Оценявайки високо цялостната творческа дейност на проф. д.и.н. Виолета Нешева и приноса ѝ в развитието на археологическата наука, Националният археологически институт с музей на БАН организира послучай рождения ѝ ден през 2013 г. юбилейно тържество, на което тя беше почетена и приветствана от колеги, възпитаници, приятели и близки с AD MULTOS ANNOS, а Секцията по средновековна археология посвещава в нейна чест настоящия сборник с научни статии – дар от колегията за щастливия ѝ юбилей.

доц. д-р Бони Петрунова

Зам. министър в Министерство на културата на Република България

Първа национална археологическа конференция в Балчик, 1971. В кръгче на първи ред вдясно – Виолета Нешева.

Виолета Нешева с научната ръководителка на докторантурата ѝ ст.н.с. (доц.) Соня Георгиева

Виолета Нешева (в кръгче) на откриване на изложба в Археологическия музей, 1978

*Виолета Нешева с Маргарита и проф. Станчо Ваклинови в Сапарева баня, 1972.
Вдясно – Теодора Никова и чл.-кор. проф. Веселин Бешевлиев*

Виолета Нешева (в кръгче) с бригадири на разкопки във Велики Преслав, 1977

На разкопки в Мелник

*На разкопки в Рацария (Арчар).
с Върбинка Найденова, Мария Болини, Дарио Джорджетти*

Мелник, църква „Св. Никола“: Виолета Нешева с Георги Стоянов и Оля Миланова

Доклад на Виолета Нешева за проучванията на българо-германската археологическа експедиция в Карасура на международен научен форум.

*Одрин, Турция. Виолета Нешева със Снежана Горянова и Людмила Дончева-Петкова
пред джамията Селимие*

Петерхоф, Русия. В. Нешева с българската делегация на сесия на ЮНЕСКО

*4 април 2013 г., НАИМ. Юбилейно тържество в чест на проф. д.и.н. Виолета Нешева.
Приветствие на доц. д-р Бони Петрунова, зам.-директор и зав.- ССА*

*4 април 2013 г., НАИМ. Виолета
Нешева – благодарности към
колегите от НАИМ, към близки
и приятели*

В. Нешева сред свои възпитаници и колеги от мелнишкия ѝ екип: Цветана Комитова, Стоян Попов, Здравка Коркутова, Владимир Петков, Методи Златков

Подбрана библиография на проф. д.и.н. Виолета Нешева

1975

Женският аристократичен костюм през Втората българска държава. – Нумизматика, 1975, 4, 23–48.

1976

Приноси към проучването на облеклото през Втората българска държава. – Археология, 1976, 2, 23–39.

Женският светски костюм през Втората българска държава (1186–1396). Дисертационен труд за присъждане на научната степен „кандидат на историческите науки“ (=„доктор“). София, 1976. *Автореферат*.

Антична преживелица през Средновековието и в по-ново време. – Нумизматика, 1976, 3, 7–25.

1978

Накитът в средновековния български костюм през XIII–XIV в. – Българска етнография, 1978, 3–4, 111–123.

1979

Средновековен некропол във Вътрешния град на Преслав. – Археология, 1979, 2, 47–60.

1980

Тъканите в българския костюм през XIII–XIV в. – Българска етнография, 1980, 2, 37–49.

1981

Средновековният Мелник. – Векове, 1981, 4, 36–50.

1982

Костюмът през Първото българско царство. – В: Първи международен конгрес по българистика. Симпозиум „Славяни и прабългари“. София, 1982, 351–366.

1983

Средновековна църква в кв. Чатала в Мелник. – Археология, 1983, 3, 61–70 (в съавт. с Г. Стоянов).

Принос към проучването на Роженския манастир. – Векове, 1983, 3, 5–10.

1984

Мраморен релеф на двуглав орел от Мелник. – Археология, 1984, 2–3, 109–119.

Археологически данни за металолюбив и металообработване в Мелник. – Българска етнография, 1984, 2, 33–39.

1985

Металообработване, ювелирство, предачество, шивачество, тъкачество и обущарство. Обработка на кост, дървопреработване. Селско стопанство и риболов. – В: Средновековният Червен, 1. София, 1985, 166–216.

Фаянс от Мелник. – Българска етнография, 1985, 1, 32–36

Средновековни накити от Варненския музей. – Известия на Народния музей – Варна. Варна, 1985, 114–120.

Феодалният замък и отбранителната система на Мелник през XIII–XIV в. – В: Средновековният замък в българските земи 12–14 век. Сопот, 1985, 41–47.

Славовото деспотство и Търнов. – В: Културата на средновековния Търнов. София, 1985, 175–182.

Градоустройствено решение на обществения център на Царевец в Търново. – Техническа мисъл, 1985, 5, 87–91.

1986

Духовният живот в Мелник през XIII–XIV в. – В: Втори международен конгрес по българистика, 6. София, 1986, 502–514.

Културата на Второто българско царство. – *Archeologia Iberica*, 1986 (Испания, на исп. език).

1987

Медна апликация с изображение на грифон от Мелник. – Археология, 1987, 2, 34–38.

Градоустройството на Мелник през късното средновековие XV–XVII в. – Техническа мисъл, 1987, 3, 83–87.

Мелник – столица деспотства Алексия Слава. – В: Труды Пятого Международного конгресса славянской археологии, 3. Москва, 1987, 34–43.

1988

За някои конструктивни особености на мелнишките еднокорабни църкви. – Векове, 1988, 1, 44–52.

Археологически проучвания в Карасура. – Археология, 1988, 4, 1–11 (в съавт. с Й. Херман, М. Вендел).

Българската археология – научни постижения. – Списание на Българската академия на науките, 1988, 4, 21–29.

1989

Църквата “Въведение Богородично“ в Мелник. – Археология, 1989, 2, 47–54.

Археологически проучвания в резервата Мелник. – В: Архитектурното наследство на Мелник. София, 1989, 6–9.

Увод. Архитектура. Керамика. – В: Мелник, 1. София, 1989, (Увод, 8–13; Архитектура. Квартал Чатала. Сектор около Болярската къща, 40–41; Новооткрити части от Болярската къща и сградите североизточно от нея, 55–63;

Сектор източно от дн. Туристическа хижа, 63–67; Сектор западно от църквата „Въведение Богородично“, 68–70; *Църкви*. Църква върху възвишението източно от Болярската къща, 71–75; Изводи за градоустройствения облик на квартал Чатала, 80–81; *Керамика*. Стронтелна керамика, 157–158).

1992

Изображения на владетели от Първото българско царство. – В: Приноси към българската археология, 1. София, 1992, 125–130.

Костюм Второго Болгарского царства (XII–XIV вв.). – В: Четвърти международен конгрес по славянска археология. Доклади и съобщения. София 1980, 1. София, 1992, 577–590.

По въпроса за разкопките на Жорж Съор във Велико Търново през 1900–1901 г. – Годишник на Националния археологически музей, 8. София, 1992, 11–16.

1993

Мелник – малкият голям град. – В: Сб. Струма, 2. София, 1993, 112–122.

Последни открития от средновековното минало на Мелник. – Изкуство, 1993, 4, 23–25 (в съавт. с А. Пенев).

Приносът на Кръстю Миятев в проучването на българския средновековен костюм. – В: Приноси към българската археология, 2. София, 1993, 22–26.

Народният археологически музей и опазването на старините на Мелник през 30-те и 40-те години на ХХ в. – Годишник на Националния археологически музей, 9. София, 1993, 23–28.

България на ЕХРО'92 – Севиля. – Годишник на Националния археологически музей, 9. София, 1993, 245–246.

Национална научна конференция „Сграфито керамиката в България XII–XIV в.“ – Археология, 1993, 1, 64.

1994

Манастир „Св. Богородица Спилеотиса“. Историко-археологическо изследване. София, 1994 (Мелник, 2).

Коментар към статията на Ж. Въжарова „Мелник в изследвания на руски археолози през ХІХ в.“. – В: *Приложения*, Мелник, 2. София, 1994, 122–125.

1995

Царската църква „Св. Петка“ и джамията на Фируз бег на Царевец във Велико Търново. – В: Културни, исторически и етнополитически отношения между християнството и исляма на Балканите ХІV–ХV в. София, 1995, 235–247.

Late antiquity, Middle Ages and Renaissance. – In: Pirin. Sofia, 1995, 14–16.

Melnik and Rožen monastery. – In: Pirin. Sofia, 1995, 21–23.

Н. Овчаров, Д. Хаджиева. Средновековният манастир в гр. Кърджали – център на епископията Ахридос (ХІ–ХІV в.). – Археология, 1995, 3, 45–46. *Рецензия*.

1996

Християнската символика в изображенията на владетелите на Второто българско царство (XII–XIV в.). – В: Бог и цар в българската история. Шумен, 1996, 260–263.

Танцът в паметници на българското средновековно изкуство ХІІІ–ХІV в. – В: Празници и зрелища в Европейската културна традиция през Средновековието и Възраждането. София, 1996, 93–104.

Мелнишките църкви (по данни от археологическите проучвания). – Годишник на Департамент Археология, 2 – 3. София, 1996, 326–339.

Имя Святой Софии-Божией Премудрости в архитектуре Византии, Болгарии и Киевской Руси. – В: История, 1. Харків, 1996, 30.

1998

Églises et peinture religieuse de Melnik. Nouvelles recherches. – In: Οι Σέρρες και η Περιοχή τους από την αρχαία στη μεταβυζαντινή κοινωνία, Β' τόμος. Θεσσαλονίκη, 1998, 439–460 (avec L. Mavrodinova).

1999

Карасура – пътна станция в Тракия през античността и средновековието. – In: Thracia antiqua, 10. In memoriam Georgi Mihajlov. Sofia, 1999, 344–349.

In honorem Ljudmilae Dončevae-Petkovaе. – Археология, 1999, 1, 85–88.

2000

Богоспасният Цариград Търнов. Дворцовият площад на Царевец и църквата на Света Параскева (Петка) Търновска. София, 2000.

Некропол край джамията на Фируз бег. – В: Богоспасният Цариград Търнов. Дворцовият площад на Царевец и църквата на Света Параскева (Петка) Търновска. *Приложения*. София, 2000, 225–227.

Принос към проучването на мелнишкия манастир „Св. Харалампий“ – „Св. Архангели“. – Нумизматика и сфрагистика, 7, 2000, 2, 78–90.

2001

Προσθήκη στην ιστορία της πόλεως του Μελενίκου. – Αφιέρωμα στη μνήμη του Σ. Κίτσιας. Θεσσαλονίκη, 2001, 335–344.

2002

Мелник – църковно-административен център на държавата на деспот Алексей Слав. – В: Криптохристиянство и религиозен синкретизъм на Балканите. София, 2002, 105–110.

Тракийско светилище под базиликата "Св. Никола" в Мелник. – Археология, 2002,1, 50–57.

За църквата на св. Параскева (Петка) Търновска в старопрестолния Търновград. – Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“, 92 (11), 2002, 189–201, 352–358.

2003

Мелник (Melnik) през античността и ранновизантийската епоха. – В: Римски и ранновизантийските селища в България, 2. София, 2003, 235–263.

Деспот-Славовата кула-камбанария на църквата „Св. Никола“ в Мелник. – Археология, 2003, 3, 33–41.

2004

Отново за рисунката в Брашовския миней. – Нумизматика, Сфрагистика и Епиграфика, 2004, 2, 235–244 (*Табла LI-LIV*).

Мелник. Богозиданият град. – Паметници, реставрация, музеи, 2004, 3, 27–38, 55–56, 77–78.

2005

Етапи в историческото развитие на Мелник до края на XIV в. (по археологически данни). – Acta musei Varnaensis, III–2. Българските земи през средновековието (VII–XVIII в.). Международна конференция в чест на 70-годишнината на проф. Александър Кузев, Варна, 12–14 септември 2002. Варна, 2005, 307–322.

Сграффито керамика в българском изкустве XIII–XIV вв. – В: Поливна керамика Средиземноморья и Причерноморья X–XVIII вв. Киев, 2005, 55–61.

Църквата „Св. Параскева“ (Св. Петка) в Мелник. – Археология, 2005, 1–4, 100–108 (в съавт. с Ц. Комитова).

Към семантиката на рисунката в Брашовския миней. – В: Проф. д.и.н. Станчо Ваклинов и средновековната българска култура. Велико Търново, 2005, 356–365.

Спасителни археологически разкопки на обект „Парцел I „За резерват“, квартал 11, петно № 5“, Мелник (*средновековна и възрожденска къща*). – Археологически открития и разкопки през 2004 г. София, 2005, 307 (в съавт. с Ц. Комитова).

2006

Мелник през античността. – In: Spargacus, II. Велико Търново, 2006, 217–230.

Мелник при цар Самуил в края на X–началото на XI в. (по археологически данни). – In: Studia balkanica. Византия, Балканите, Европа. Изследвания в чест на проф. Василка Тъпкова-Займова. София, 2006, 605–622.

Деспот-Славовите резиденции в Цепена и в Мелник. – В: Тангра. Сборник в чест на 70-годишнината на акад. Васил Гюзелев. София, 2006, 409–430.

Codex 2645 от Атинската библиотека – извор за историята на Мелник. – В: Приноси към българската археология 3–4, София, 2006, 145–152.

За кулата на Свети Никола в Мелник. – Известия на Регионален исторически музей – Русе, 10, 2006, 172–182.

In memoriam Екатерина Манова. Подбрана библиография. – В: Приноси към българската археология 3–4, 2006, 11–14.

2007

Манастир „Св. Богородица Пантанаса“ в град Мелник. – Археологически открития и разкопки през 2006 г. София, 2007, 542–545 (в съавт. с Ц. Комитова, О. Миланова).

2008

Мелник. Богозиданият град. София, 2008.

„Мелник. Богозиданият град. От разруха към възход“. Проект по програма ФАР на ЕС. – Археологически открития и разкопки през 2007 г. София, 2008, 716–718 (в съавт. с В. Петков).

Манастирът „Св. Богородица Пантанаса“ в Мелник. – Археологически открития и разкопки през 2007 г. София, 2008, 718–721 (в съавт. с Ц. Комитова, О. Миланова).

Терен за ново строителство – парцел 4, квартал 9 в границите на ААР – Мелник (*Архитектурен ансамбъл от къщи и църква „Св. Георги“? – XII/XIX в.*). – Археологически открития и разкопки през 2007 г. София, 2008, 721–725 (в съавт. с Ц. Комитова).

2009

Мелник. Богозиданият град. Дисертация за присъждане на научната степен „доктор на историческите науки“. София, 2009. Автореферат.

Мелнишкият манастир „Св. Богородица Спилеотиса“ („Св. Зона“) в нови документи. – В: Сборник в памет на професор Велизар Велков. София, 2009, 519–531

Принос към проучването на Болярската къща в Мелник. – В: Проблеми и предизвикателства на археологическите и културно-историческите проучвания, 1. Пловдив, 2009, 279–307.

Бронзов катинар със зооморфно изображение от църквата „Св. Никола“ в Мелник. – В: Иванка Акрабова-Жандова. In memoriam. София, 2009, 231–237.

София – християнско средище през Второто българско царство (XIII–XIV в.). – В: Сб. 1200 години Сердика-Средец-София в България 809 година, 130 години София – столица на България, 140 години Българска Академия на науките. София, 2009, 86–101.

Християнски некропол в град Чепеларе. – В: Приноси към българската археология, 5. София, 2009, 327–337.
Соня Георгиева (1922– 988). In memoriam. – В: Приноси към българската археология, 6. София, 2009, 9–16.
Богдан Филов – директор на Народния Археологически музей. – В: LAUREA in honorem Margaritae Vaklinova, 1. София, 2009, 307–313.
In honorem Ljudmilae Donchevae-Petkovae. – In: EURIKA in honorem Ljudmilae Donchevae Petkovae. София, 2009, VII–XXII.
Манастир „Св. Богородица Пантанаса“ в Мелник. – Археологически открития и разкопки през 2008 г. (в съавт.). София, 2009.

2010

Sacred Water Source of Melnik Medieval Monasteries (13th–14th centuries). – In: Collection of works from International Symposium “Water, Life and Pleasure“ in 2008. Strumica (Makedonia), (2009) 2010, 207–214.
Църквата „Св. св. Петър и Павел“ в Мелник. – Паметници, реставрация, музеи, 2010, 1-2, 25–32, рез. 80–81 (в съавт. с Ц. Комитова, О. Миланова).
Манастир „Св. Богородица Пантанаса“ в гр. Мелник. Теренно археологическо проучване 2009 г. – Археологически открития и разкопки през 2009 г. София, 2010, 581–584 (в съавт. с Ц. Комитова, З. Коркутова).
Църква „Св. Никола Пандели“ в гр. Мелник (допълнителни проучвания). – Археологически открития и разкопки през 2009 г. София, 2010, 585–587 (в съавт. с Ц. Комитова, З. Коркутова).

2011

Божественият Мелник. София, 2011.

2012

За култа към свети Димитър в Мелник. – Известия на Националния археологически институт XL, 2012. In honorem professoris Димитър Овчаров, 345–356.

2013

Проф. д-р Василка Герасимова-Томова. In memoriam. – В: Сб. Василка Герасимова-Томова. In memoriam. София, 2013, 1–4
Ктиторские греческие надписи XIII века из города Мелника (Болгария) как исторические источники. – Вопросы эпиграфики, вып. VII, часть 2. Москва, 2013, 52–77.

2014

Живописни ктиторски надписи от XIII век от Мелник като исторически извори. – В: Средновековният човек и неговият свят. Сборник в чест на 70-та годишнина на проф. д.и.н. Казимир Попконстантинов. Велико Търново, 2014, 307–320.

2015

Фортификационната система на Мелник през управлението на българския цар Самуил (997–1014). – В: Сб. Хиляда години от битката при Беласица и от свъртта на цар Самуил (1014–2014). София, 2015, 196–210.
Военно-опорни пунктове на българския цар Самуил в долините на Струма и Струмешница през 1014 г. – В: Европейският югозток през втората половина на X – началото на XI век. История и култура. София, 2015, 451–466.

2016

Църквите на манастира „Св. Богородица Пантанаса“ в Мелник. – В: IN HONOREM PROFESSORIS STANISLAV STANILOV. Известия на националния археологически музей XLIII, 2016, 476–495.
Мелник и балканските владетели през IX – XIV век. – В: IN HONOREM PROFESSORIS BOŽIDAR DIMITROV. Известия на Национален исторически музей – София, т. XXVIII, 2016, 369–384.
Спасително археологическо проучване на обект в АР „Античния град Аполония“, УПИ VI-441, кв. 37, гр. Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2015 г. София, 2016 (в съавт. с Д. Недев, З. Коркутова, Т. Богданова, А. Каменаров, М. Попова).
Спасително археологическо проучване на обект в АР „Античния град Аполония“, УПИ XIX-157, кв. 16, гр. Созопол. – Археологически открития и разкопки през 2015 г. София, 2016 (в съавт. с Д. Недев, З. Коркутова, Т. Богданова, Ж. Драганов, А. Каменаров, М. Попова).
Царският манастир „Св. Богородица Пантанаса“ в Мелник – мемориал на деспот Алексей Слав. София (под печат).

Статии в Енциклопедии:

Въжарова, Живка. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия, 1. София, 1985, 468–469.
Миятев, Кръстю. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия, 2. София, 1995, 708–711.
Михайлов, Стамен. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия, 2. София, 1995, 706–708.
Овчаров, Димитър. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия, 4. София, 2003, 715–717.
Мелник. – В: Енциклопедия на Пиринския край, 1. София, 1995, 558–560.
Църква „Свети Антоний“ в гр. Мелник. – В: Енциклопедия на Пиринския край, 2. София, 1999, 403
Църква „Свети Никола“ в гр. Мелник. – В: Енциклопедия на Пиринския край, 2. София, 1999, 411–412

Църква „Свети Николай Чудотворец“ в гр. Мелник. – В: Енциклопедия на Пиринския край, 2. София, 1999, 412.
Църква „Свети Свети Петър и Павел“ в гр. Мелник. – В: Енциклопедия на Пиринския край, 2. София, 1999, 412–413.